

گفت‌وگو با مدیر پروژه مطالعات الگوی توسعه شهر مشهد

هم معنویت، هم تولید ثروت

آنچه امروز در صحنه توسعه مشهد به چشم می‌خورد، بی‌برنامگی است که از فقدان الگوی توسعه نشأت می‌گیرد. به نظر می‌رسد چارچوب الگوی توسعه مشهد را امروز سرمایه‌گذارانی مشخص می‌کنند که برای کسب منافع، نیازی به هماهنگی با اسناد فرادستی احساس نمی‌کنند. به عبارت دیگر الگوی توسعه مشهد به دست این دسته از سرمایه‌گذاران و نه بخش حاکمیتی شکل می‌گیرد. موضوع الگوی توسعه مشهد را با خانم دکتر عظیمی مدیر پروژه مطالعات الگوی توسعه شهر زبانتی و همکارشان دکتر خیرخواهان در میان گذاشتیم؛ این پروژه یکی از بخش‌های «طرح مطالعات کمی و کیفی زیارت» بود اما گفته می‌شود کارفرما و ناظران طرح با وجود پرداخت بخشی از هزینه‌های این پروژه، به آن نقدهایی دارند و آن را به تأیید نهایی نرسانده‌اند! آشنایی با نظرات پژوهشگران این طرح خالی از لطف نیست.

اجتماعی و فرهنگ شهر با توجه به باورها و آموزه‌های اسلامی، تطابق‌ها را برقرار کنیم. که در نهایت در تعریف شهر زیارتی اسلامی پایدار باید گفت «شهری است که با توجه نظری و عملی به آموزه‌های دین اسلام مجموعه‌ای از تعاملات پیچیده بین ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، جمعیتی، منابع، محیط، علم‌وفناوری و آموزش و سایر مواردی را که ممکن است بین این نکات مندرج نباشد را فرآیندهای توسعه‌ای، سیستمی، کل‌گرایانه و پویا مد نظر قرار داده و هدف اصلی این شهر تعالی معنوی، اصلاح کیفیت جامعه میزبان، تأمین تجارب کیفی زائران و حفظ محیط‌زیست به عنوان میراث الهی است» تحقق این امر مستلزم این است که نگاه به شهر، نگاهی سیستمی باشد و هم‌زمان به تأثیر هر کدام از این خرده‌نظام‌ها و تعامل بین این‌ها توجه داشته باشد.

باتوجه به اینکه شهرها، شهرهای مسئولیت‌گرا هستند و استعاره‌ای که برای الگوی توسعه مشهد انتخاب کردید و قرار است مبنای قرار گیرد، باید استعاره‌ای باشد که بخشی از ماموریت شهر را مشخص کند. آیا انتظار این را می‌توان داشت که این استعاره بیانگر ماموریت باشد یا باید ماموریت را جای دیگری تعریف کنیم؟

عظیمی: هنوز بحث چشم‌انداز و ماموریت تدوین نشده که از نتایج این مطالعه مورد استفاده قرار بگیرد. باید مفهوم‌سازی شود که نگاه به مشهد با چه مفاهیم و استعاره‌هایی مشخص می‌شود. وقتی شهر زیارتی اسلامی پایدار عنوان می‌شود، ماموریت را هم به نوعی هدف‌گذاری می‌کند و باید نگاه توسعه پایدار به برنامه‌ریزی‌های شهری باشد. برای اینکه بتوانیم اهداف چشم‌اندازی که طراحی شده را عملیاتی کنیم باید نگاه پایدار در برنامه‌ریزی‌های شهری وجود داشته باشد. در برنامه‌ریزی‌ها، نگاه، نگاهی مقطعی بوده است که خطرات زیادی دارد.

مطالعه شما به طور کلی به کدام یک از دیدگاه‌هایی که در ابتدای بحث به آن اشاره شد گرایش دارد؟ عظیمی: به تعبیری میانه و به تعبیری امر سوم می‌تواند باشد زیرا در واقع آن دو دیدگاه، بیشتر همان برداشت‌هایی است که در حیطه نظام فرهنگ مطرح شده است. یعنی با همین نگاه سیستمی به شهر، نظام فرهنگ در رأس قرار گرفته است و بعد به تولید اندیشه و ارزش‌گذاری و تعیین اهداف می‌پردازد

مطرح شود. در واقع بحث توسعه شهر و توسعه شهر زیارتی نمی‌تواند بدون توجه به الگوها و شاخص‌هایی که برای توسعه مطرح شده است و وجود دارد، پیش‌رود. لذا در این کار مروری بر کل شاخص‌های جهانی برای شهرهای ایده‌آل و مطلوب داشتیم. در واقع این شاخص‌ها استعاره‌هایی است که شهرهای مختلف از آن استفاده می‌کنند. مثلاً وقتی ویژگی‌های اجتماعی مدنظر قرار گیرد استعاره‌هایی چون شهر سالم، شهر امن و شهر قابل‌زیست مورد توجه است. ما با توجه به شاخص‌های مورد نظر در این مطالعه، از تلفیق سه مفهوم توسعه پایدار و تلفیق آن با شهر زیارتی و شهر اسلامی استفاده کردیم و برای آن عنوان «شهر زیارتی اسلامی پایدار» (شهری که هم‌زمان به مؤلفه‌های طبیعی، اجتماعی، فیزیکی و معنوی توجه دارد) را پیشنهاد کردیم که هر یک الزاماتی دارد و بیشتر برداشت کیفی مطرح می‌شود. بنابراین در مورد قالب‌های عینی شهر، باید از کالبد شهر گرفته تا اقتصاد شهر، روابط

مشهد، الگوی وضعیت موجود و ارائه الگوی مطلوب بود. مضمون کار این بود که با عنایت به اهدافی که طرح توسعه کمی و کیفی زیارت امام‌رضا(ع) داشته است، بتوانیم نوع نگاه راه‌به توسعه شهر زیارتی مشخص کنیم. در ابتدای بحث، بهتر است از توسعه تعریفی داشته باشیم تا مشخص شود برداشت از توسعه کمی، افزایش فرصت زیارت و به فعلیت رساندن آن برای تعداد بیشتری از زائران بالقوه امام‌رضا(ع) است که پایدار هم بماند. نگاه به توسعه کیفی آن تجربه معنوی می‌باشد که زیارت برای زائر و اثر بخشی این تجربه در زندگی او فراهم می‌کند. بیشتر بحث‌ها در حال حاضر به طرز تلقی از توسعه کیفی برمی‌گردد. اینکه در چه شرایطی می‌توانیم تجربه معنوی زیارت را عمیق‌تر و شرایط بهتری را برای برخورداری زائر از برکات زیارت فراهم کنیم. باید ظرفیت‌های این شهر برای بهره‌مندی زائران از ویژگی‌هایی که برای توسعه کیفی زیارت گفته شد بالفعل شود. لذا در موضوع توسعه زیارت، مسائل مرتبط با توسعه شهر باید

دو دیدگاه در موضوع زیارت مطرح است؛ یک دیدگاه قائل به این است که توسعه در مشهد باید با مفهوم زیارت قابل جمع باشد؛ در دیدگاه دوم گفته می‌شود که در شهر مشهد مجموعه‌ای از عوامل جاذبه‌ای از سیاحت و زیارت شکل گیرد. برخی قائلند که راه‌های میانه‌ای بین این دو دیدگاه وجود دارد. زیرا هر گاه یکی از این دیدگاه‌ها بر دیگری غلبه کرد، توسعه در مشهد نامتوازن شکل گرفت و این یعنی هیچ برنامه و مدل مشخصی برای توسعه نداشته است چراکه مجموعه‌های تجاری، رفاهی، اسکان و اقامتی کاملاً با نگاه سرمایه‌گذاری شکل می‌گیرد و یک سرمایه‌گذار می‌تواند در یک جهت‌گیری کلی برای مشهد تعیین تکلیف کند، نکته بعدی هم این است که اگر الگوی مشخص و تعریف‌شده‌ای هم داشته باشیم مورد اتفاق همه نیست که موضوع پیشرفت داشته باشد. بنابراین آیا این نابسامانی در الگو وجود دارد یا این برداشت ماست؟ عظیمی: عنوان طرح مدل شهر زیارتی